

Otevřenost škol pro všechny žáky (inkluzivní vzdělávání)

**Psychologie výchovy a vzdělávání
Semestr: podzim 2015**

Úkol na semináři

Východisko: konstruktivistické pojetí vzdělávání...

Jak se „učíme“ záleží na:

- 1) vnějších podmínkách (inkluzivní prostředí?)
- 2) podmínkách závislejících na Vás (osobnost studenta, žáka?)
- 3) podmínkách závislejících na vyučujícím (osobnost učitele?)

Úkol (nedokončené věty):

- vyplňte každý sám pracovní list...
- ve skupinách vaše „výstupy“ projděte a zkuste se shodnout na situacích „inhibující učení“ a „podporující učení“ a seřadte je podle výše zmíněných podmínek (tzn. co je pro vaše učení a také pro vyučování žáků podstatné z hlediska různých *podmínek*)
- představení výsledků skupinové práce a diskuse...

Integrace vs inkluze 1

Integrace – u nás často pojímána jako „prostorová“ (důležitá především přítomnost „odlišného“ žáka ve třídě – srov. Farrell, 2004)

Inkluze – *přizpůsobení se* všech aktérů výchovně-vzdělávacího procesu různorodým potřebám všech žáků a vytvoření diferencovaných podmínek pro aktivní začlenění se všech žáků do (pokud možno) všech činností, souvisejících se školní docházkou (Houška, 2007)

Strategie výuky se přizpůsobují potřebám a strategiím učení každého žáka...

Je normální být jiný...

Integrace vs inkluze 2

Integrace	Inkluze
zaměření na potřeby jedince s postižením	zaměření na potřeby všech vzdělávaných
expertízy specialistů	expertízy běžných učitelů
speciální intervence	dobrá výuka pro všechny
prospěch pro integrovaného žáka	prospěch pro všechny žáky
dílčí změna prostředí	celková změna školy
zaměření na vzdělávaného žáka s postižením	zaměření na skupinu a školu
speciální programy pro žáka s postižením	celková strategie učitele
hodnocení studenta expertem	hodnocení učitelem, zaměření na vzdělávací faktory

Možný vztah mezi integrací a inkluzí (Kocurová, 2002, s. 17)

Inkluze v obecném smyslu

Pro potřeby ČOSIV - <http://www.cosiv.cz/>

- Pojem inkluze vychází z angl. *inclusion*, což znamená *zahrnutí*, v širším pojetí *příslušnost k celku*
- Inkluze není jen optimalizovaná a rozšířená integrace (Sander, 2002)
- Pojem inkluze je třeba chápat v souvislosti s celostním pojetím člověka i světa. Každý člověk je integrum, tedy „integrovaná“ biopsychosociální jednota
- Inkluze implikuje pozitivní proces výstavby systému, který od počátku zahrnuje všechny členy společnosti. Je pozitivní deskripcí toho, co rozumíme pod pojmem integrace (*HELIOS II Programme*)
- Inkluze je vize společnosti, kde se různost přijímá pozitivně, jejíž součástí je *veškeré lidské bytí* (Bintinger, Wilhelm, 2002)

Souvislost se socializací jedince – škola jako „model“ společnosti!

Specifika inkluze

Nehovoříme pouze o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami či o žácích nadaných.

Sociální model problémů ve vzdělávání (postižení) – v něm bývá upřednostňován termín „překážky v učení a zapojení (se)“ – nejen na straně žáka, ale i v samotné podstatě vzdělávacího prostředí nebo v interakcích mezi žáky a jejich okolím (Booth, Ainscow, 2007).

Žáci s potřebou podpůrných opatření – nezaměřujeme se na míru „odlišnosti“ konkrétního žáka, ale na míru **podpory**, kterou potřebuje (Hájková, Strnadová, 2010).

V současnosti – dokončen katalog vyrovnávacích a podpůrných opatření; na pořadu dne otázka jeho částečné implementace (nová podoba školského zákona + související prováděcí vyhláška)

Některé principy a znaky inkluze

Inkluzivní škola rozvíjí kulturu a praxi ve vzdělávání směrem k sociální koherenci (Hargreaves, 1999)

Inkluzivní vzdělávání vyžaduje uspořádání školy způsobem, který může nabídnout adekvátní vyučování všem žákům bez ohledu na rozdíly v jejich schopnostech a vzdělávacích potřebách (neorientuje se podle „druhu“ speciálních potřeb a nestaví na úrovni výkonů žáků).

Škola, která zachovává, resp. obnovuje společný prostor k životu a k učení žáků s i bez postižení, žáků rozdílných jazyků, náboženství, etnika a kultury, tak vytváří šanci pro všechny odpovídajícím způsobem se rozvíjet a učením obohacovat.

Změna pohledu na neúspěch žáka – při neúspěchu je třeba hledat bariéry v systému, ne (*nejen*) překážky na straně žáka pro plnění požadavků systému. Každý žák má unikátní charakteristiky, zájmy, schopnosti a vzdělávací potřeby.

Inkluzivní vzdělávání má svůj základ v pohledu na vzdělávání jako na nutnou podmínku rozvoje jednotlivců a společností (viz např. Delors, 1996 – Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“ - Učení je skryté bohatství)

Jak „měřit“ inkluzi?

Neexistence „jednoduchého“ nástroje

Dostupné nástroje (např. Booth, Ainscow, 2007 či Havel, Kratochvílová, Filová, 2009) náročné na čas, komunikaci ve školách, ochotu celého sboru se nad problematikou inkluze zamýšlet a nakonec například i na pochopení významu některých indikátorů inkluze (Havel, Kratochvílová, Filová, 2009).

Dva základní zdroje:

Ukazatel inkluze (Booth, Ainscow, 2007)

Interkulturní výchova ve školním vzdělávacím programu (Košťálová, 2005).

Východisko: inkluze se netýká jen způsobů práce s „odlišnými“ žáky ve vyučovacích hodinách, ale obecného nastavení a směřování *celé školy*.

Oblasti inkluze

Tři oblasti - inkluzivní politika, inkluzivní kultura a inkluzivní praxe školy (Booth, Ainscow, 2007)

Inkluzivní kultura – vytvoření bezpečné, vstřícné, spolupracující a podnětné komunity školy, kdy je každý z jejích členů vnímán jako důležitý pro dosažení nejlepších výsledků *všech* jejích členů.

Inkluzivní politika – jakým způsobem škola reálně „funguje“ a zda myšlenka inkluze nechybí v žádném aspektu školního plánování (přizpůsobení plánů a dokumentů školy inkluzivnímu pojetí).

Inkluzivní praxe – jde o vytváření a aplikování praktických postupů, týkajících se výuky a výchovy žáků, kdy celý výchovně-vzdělávací proces v ideálním případě reaguje na různorodost žáků.

Jak vypadá inkluzivní škola

Inkluzivní škola v oblasti praxe mimo jiné charakterizována:

- fungující spoluprací učitelů (také učitelů a vedení) – souvislost s klimatem školy;
- sdílením poznatků i výukových postupů (jejich využití zároveň učitelé dovedou zdůvodnit);
- diferencovanou nabídkou pro žáky s různými nadáními či hendikepy;
- diferencovaným hodnocením různých žáků a adekvátním využíváním jejich sebehodnocení.

O dotazníku připravenosti školy k inkluzi

Cíl a cílová skupina – reflexe otevřenosti školy k začleňování různých žáků; určeno primárně pro ZŠ, kde dotazník vyplňují všichni učitelé.

Práce s dotazníkem – jednoduchá a intuitivní; pouze počítačová verze (u každé položky výběr jednoho ze tří výroků, který školu dle respondenta nejlépe charakterizuje); 30 položek...

Výstup z dotazníku – automaticky generovaná zpráva s rámcovým slovním popisem stavu školy z hlediska inkluze + výčet charakteristik, v nichž má škola „rezervy“

Charakteristiky *blíže* či *vzdálenější* inkluzivnímu pojetí vzdělávání...

Index inkluze (II) – orientační srovnávání škol (méně podstatné)

Ukázky položek

Politika školy

- Strategii rozvoje školy vytvořilo samotné vedení školy
- Škola vypracovala strategii rozvoje skrze týmový vývoj, strategii sdílí komunita školy
- Strategie vznikla v malém týmu (např. širší vedení + vedoucí předmětových komisí apod.)

Kultura školy

- Část porady nebo některé z porad se mění ve smysluplnou diskusi účastníků, což vedení iniciuje nebo podporuje
- Porady připomínají spíše monolog vedení školy
- Porady jsou převážně pořádány a vedeny jako vývojové akce, vedoucí se střídají, řeší se skutečné výzvy

Praxe školy

- Ve škole se žáci neučí samostatně zvažovat informace a jejich zdroje; učitel nebo učebnice jsou informační autoritou
- Ve škole se dbá na to, aby všichni uměli aplikovat zásady kritické práce s informacemi (nejen ve výuce)
- Žáci se učí kritické práci s informacemi ve výuce, zásady ale nejsou přenášeny do každodenních školních situací

Rizika práce s dotazníkem a další doporučení

Především problém *relevantnosti* odpovědí – otázka sociální žádoucnosti odpovědí (jak by odpověděl „dobrý“ učitel, člověk...)

Nutnost zdůraznit anonymitu odpovědí (v PC verzi vcelku jasná) a důležitost výstupů především pro *reflexi práce* školy i učitelů (srovnávání s jinými školami podružné).

Doporučení:

- na základě výsledků školy zvážit možnost intenzivnější práce s *Ukazatelem inkluze*;
- kombinovat využití tohoto dotazníku s dalšími evaluačními nástroji (*Dobrá škola*, *Předcházení problémům v chování žáků* či *Příprava na změnu* – viz Evaluační nástroje na portálu RVP).

Další možnosti a odkazy

Již ukončený projekt Centra podpory inkluzivního vzdělávání (CPIV)

Jeden z výsledků: Školní podpůrný program (Špp) – jde o plán inkluzivního rozvoje školy, který

- zahrnuje a zohledňuje výstupy z mapování školy (v něm nalezené možné klíčové oblasti podpory školy);
- strukturuje vzdělávání všech žáků, nejen těch s potřebou podpůrných opatření (žáků se speciálními vzdělávacími potřebami + nadaných);
- vždy vznikal v součinnosti školy a CPIV, tak aby zohledňoval potřeby školy, učitelů i dětí, ale zároveň případné potřeby, vyplývající z mapování prostředí školy a nastavení projektu.

Metodika Špp + další metodiky vhodné i pro pedagogy na školách

Monika Tannenbergerová (LLP) – evaluační nástroj inkluze na školách http://is.muni.cz/th/105251/pedf_d/

Odkazy 2

Liga lidských práv <http://llp.cz/>

Férová škola <http://www.mapaferovychskol.cz/uvod>

APLA ČR <http://www.apla.cz/>

META o.p.s. <http://www.meta-ops.cz/>

Portál Inkluzivní škola <http://www.inkluzivniskola.cz/>

Rytmus o.p.s. <http://www.rytmus.org/home>

Portál Inkluze <http://www.inkluze.cz/>

Portál RVP <http://rvp.cz/>

Evaluační nástroje <http://bit.ly/1wa9bBc>

Katalog podpůrných opatření <http://bit.ly/1aPSgue>

Výstup z projektu Varianty <http://bit.ly/1TbMd3H>

EDUin <http://www.eduin.cz/>

buletin bEDUin <http://bit.ly/1GqfiEZ>

...

Vybraná literatura

- Booth, T. & Ainscow, M. (2007). *Ukazatel inkluze*. Praha: Rytmus o.s.
- Farrell, P. (2004). School psychologists: making inclusion a reality for all. *School Psychology International*, 25 (1), 5-19.
- Hájková, V. & Strnadová, I. (2010). *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada.
- Havel, J., Kratochvílová, J. & Filová, H. (2009). *Sebehodnocení inkluzivního prostředí na 1. stupni základních škol*. Brno: Masarykova univerzita.
- Houška, T. (2007). *Inkluzivní škola*. Praha: Česká pedagogická komora, Osmileté gymnázium Buďánka o.p.s.
- Kocurová, M et al. (2002). *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU.
- Košťálová, H. (ed.). (2005). *Interkulturní výchova ve školním vzdělávacím programu*. Praha: Kritické myšlení a Člověk v tísni.
- Lazarová, B. & Pol, M. (2011). *Příprava na změnu. Metoda pro předjímání reakcí lidí*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání.
- Pol, M. & Lazarová, B. (2011). *Dobrá škola. Metoda pro stanovení priorit školy*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání.